

FARMAKOEKONOMİK ANALİZİN TEMELLERİ*

İsmail ÜSTEL

Pillars of pharmacoeconomic analysis.

İlaç tedavisinde aranan nitelikler arasında "farmakoeconomik kalite" de gelmektedir. Bu niteliğin tanımlanması, ölçülmesi, karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesi ve sürekli olarak iyileştirilmesinin yolu, farmakoeconomik analizden geçmektedir.

FARMAKOEKONOMİK ANALİZİN TANIMI VE KAPSAMI

Farmakoeconomik analiz, ilaç tedavisinin birey-kurum-toplum ölçeğindeki maliyetlerinin ve sonuçlarının "eşzamanlı" olarak tanımlanması ve analizidir. En yaygın biçimde kullanılan analiz yöntemleri şunlardır: a) Maliyet-Etkililik, b) Maliyet-Yarar ve c) Maliyet-Değer analizleri. Anılan yöntemlerde sıklıkla başvurulan araçlar arasında, yaşama değer biçilmesi yaklaşımları, yaşam kalitesinin birimlendirilmesi teknikleri ve karar süreci modelleri yer almaktadır (1).

Farmakoeconomik analiz, ilaç yönetimi önceliklerinin belirlenmesi, klinik ilaç araştırmalarının tasarım - uygulama - değerlendirme kalitesinin iyileştirilmesi, akılcı ilaç kullanımı genyöntemlerinin geliştirilmesi, tedavi seçeneklerinin karşılaştırılması, farmasötik hizmet sunum veriminin ve ilaç tedavi kalitesinin yükseltilmesi amacıyla yapılmaktadır (6).

Farmakoeconomik analiz, özellikle 1980'li yıllardan beri hem uygulama alanlarındaki çeşitlilik, hem de sağlanan tıbbi, farmasötik ve ekonomik kazanımlar açısından dikkati çeken bir gelişim çizgisi sergilemektedir (2).

Farmakoeconomik analiz kalitesinin değerlendirilebilmesi amacıyla geliştirilen yöntemlerden biri de, "denetim listesi"dir (4). Böylece, gerek araştırmacıların, gerekse karar vericilerin yanlış yapmaları büyük ölçüde önlenmektedir.

İlaçların farmakoeconomik analizinde, ilacın etkenliğinin yanı sıra, hekim ve eczacıların tutum ve davranışları ile hasta uyuncu üzerinde de önemle durulmalıdır (3).

FARMAKOEKONOMİK ANALİZDE İZLENEN BASAMAKLAR

Farmakoeconomik analizde hemen her zaman şu sıra izlenir (5):

1. Analiz Edilecek "Girişim(ler)in" Tanımlanması: Karar seçenekleri arasında yer alan tüm girişimler (amaçlara yönelik bütün eylem seçenekleri) yeterince tanımlanmalıdır. Her birinin üstünlükleri ve kısıtlılıkları etkisiz biçimde ortaya konulmalıdır.

2. Maliyetlerin Boyutlandırılması: Analiz konusu girişim(ler)in maliyet boyutları açıkça tanımlanmalıdır. Doğrudan - dolaylı, sabit - değişken, ölçülebilen - ölçülemeyen ve genel muhasebe-yönetim muhasebesi çerçevesindeki maliyetler üzerinde durulmalıdır.

İlaçların istenmeyen etkilerinin neden olduğu maliyet unsurları da unutulmamalıdır.

* 10. Türkiye Antibiyotik ve Kemoterapi (ANKEM) Kongresi, "Genel Oturum 5: Tedavi Maliyetinde Güncel Kavramlar" sunularından (6-9 Haziran 1995, Antalya).

Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı, Ankara.

3. Sonuçların (Çıktıların) Belirlenmesi: Farmakoekonomik analiz yaklaşımına göre, girişim(ler)in nicel ve/veya nitel sonuçlarının tanımlanması ve karşılaştırmalı değerlendirilmeye olanak verecek biçimde birimlendirilmesi gerekmektedir.

Analiz tekniğine göre, yalnızca bir çıktı (örneğin, kazanılan yaşam süresi) üzerinde durulabileceği gibi, bir dizi çıktının bileşkesi (örneğin, yaşam kalitesi) de esas alınabilir.

4. İndirgeme İşlemi: Farmakoekonomik analize konu olan tüm maliyetler ve sonuçlar, nadiren aynı zaman diliminde ortaya çıkar. Bu nedenle, gerek maliyetlerin, gerekse sonuçların bugünkü ve gelecekteki büyüklüklerinin "bütünleştirilmesi" gerekir.

İndirgeme işlemi, gelecekte ortaya çıkacak maliyet unsurlarının ve gelecekte gerçekleşecek sonuçların bugünkü değerlerinin ortaya konulabilmesine olanak tanır.

5. Duyarlılık Analizi: Farmakoekonomik analiz bulguları, her zaman kesin değildir. Bu nedenle, analizdeki değişkenlerin her biri için yalnızca bir değer esas alınması yerine, "değerler yelpazesi"nden hareket edilmesi daha gerçekçi olacaktır.

Duyarlılık analizinin esası, değişkenlere min. ve maks. değerler vererek, belirsizliklerin etkisini ortaya koyabilmektir. Analiz bulgularının belirsizlik unsurlarına duysarsız olması, analizin güvenilir biçimde yorumlanabilmesine olanak tanır.

6. Karar Verilmesi: Farmakoekonomik analiz bulguları ışığında karar verilirken, girişim(ler)in hem maliyetleri, hem de sonuçları göz önünde tutulmalıdır. Bu yapılmayacak olursa, gerçek anlamda bir farmakoekonomik analizden söz edilemez.

KAYNAKLAR

- 1- Bootman J L, Towsend R J, McGhan W F: *Principles of Pharmacoeconomics*, Harvey Whitney Books Co, Cincinnati (1991).
- 2- Elixhauser A: Health care cost-benefit and cost-effectiveness analysis (CBA/CEA) from 1979 to 1990: A bibliography, *Medical Care* 31: Supplement, July (1993).
- 3- Jankel C A: Evaluating effectiveness of pharmaceuticals, *Am J Hosp Pharm* 47: 1633 (1990).
- 4- Sacristan J A, Soto J, Galende I: Evaluation of pharmacoeconomic studies: Utilization of a checklist, *Ann Pharmacother* 27: 1126 (1993).
- 5- Üstel İ: Sağlık hizmetlerinde maliyet-etkinlik analizi - I. Kavramlar, *FABAD Farm Bil Derg* 12: 81 (1987).
- 6- Üstel İ: Sağlık hizmetlerinde maliyet - etkinlik analizi - II. Eczacılık hizmetlerine ilişkin uygulama örnekleri, *FABAD Farm Bil Derg* 12: 158 (1987).